

ETIČKI PROFIL EBU HANIFE

Elvir DURANOVIĆ

elvir.duranovic@iitb.ba

Institut za islamsku tradiciju Bošnjaka

SAŽETAK: Ebu Hanifu, vrhunskog islamskog učenjaka, utemeljitelja hanefijskog mezheba, interpretativne tradicije koju Bošnjaci stoljećima njeguju i unapređuju, uz zrelost intelekta krasile su izvrsne etičke osobine. Autor u ovom radu predstavlja karakter Ebu Hanife kroz predanja o njegovoj skrušenoj bogobožnosti, plemenitom odnosu prema ljudima, otporu svjetovnim vladarima i politici te dubokom poštovanju prema roditeljima, a posebno prema majci. Ebu Hanife je pripadao *selefi-salihu*, dobrim prethodnicima koji znanje nisu cijenili bez pobožnosti, plemenitosti, kreposti i lijepog ponašanja, osobina koje su, nužno, morale krasiti učenjaka. Njegova, rekli bismo, legendarna intelektualna nadmoć oplemenjena je moralnom izvrsnošću, što je, vjerujemo, u najvećoj mjeri utjecalo na prihvatanje Ebu Hanifinog učenja među muslimanima širom svijeta.

Ključne riječi: Ebu Hanife, etika, selefi-salih, ablak

Ebu Hanife je iz skupine *selefi-salih – dobri prethodnici*

Ebu Hanife¹, da mu se Allah smiluje i bude zadovoljan njime, zavisno od mišljenja učenjaka, pripadao je drugoj ili trećoj generaciji (Ebu Zehre, 1947:74-75) poslije Allahovog Poslanika, a.s. – među muslimanima širom svijeta poznatom pod zajedničkim nazivom *selefi-salih*, dobri, uzoriti prethodnici. Šhodno poznatom hadisu, to su generacije: ashaba, onih koji su došli poslije njih (tabiin) i onih koji su ih slijedili (tabe'a tabiin). Uzoriti prethodnici (selefi-salih) živjeli su prije doba *fesada* – vremena koje je nastupilo nakon treće generacije poslije Muhammeda, a.s., a koje karakteriše krivo svjedočenje,

neispunjavanje obaveza, nedostatak povjerenja i prepuštanje strastima i željama.² Učenjaci se slažu da je Ebu Hanife vidio neke ashabe Allahavog Poslanika, a.s., koji su živjeli krajem prvog hidžretskog stoljeća. Među njima su bili: Enes ibn Malik (umro 93. po H.), Abdulah ibn Ebu Evfa (umro 87 po H.), Ebu Tufejl Amir ibn Vail (zadnji ashab, koji je umro 102. po H.) i dr. Ono u čemu se učenjaci razilaze jeste: Da li je Ebu Hanife prenosio hadise od ashaba? Većina zastupa mišljenje da nije. Dakle, ako se tabiinom smatra osoba koja je vidjela ashabe, onda je Ebu Hanife tabiin. Ako se pod tabiinom smatra osoba koja se družila s ashabima i od njih prenosila, onda on nije bio

tabiin, već tabe'a tabiin. U svakom slučaju, Ebu Hanife jeste iz skupine *selefi-saliha – dobrih prethodnika*.

Ebu Hanife je odgajan u skladu s vremenom u kojem je živio i društvenim kontekstom čiji su vrhunski ideali bili: pobožnost, plemenitost, dobročinstvo, skrušenost, samodisciplina, strpljivost i druge etičke vrline kojima su se ljudi tog doba, a posebno učenjaci među njima, nastojali okititi. (Gavdži, 1993:82)

Nadnaravna poruka Kur'ana i duh sunneta Allahovog Poslanika, a.s., snažno su utjecali na društveni kontekst koji je oblikovao moral muslimana iz prve tri generacije. Mudžahid o tome prenosi: "Harun er-Rešid zamolio je Ebu Jusufa da mu opiše

¹ Zahvaljujem se gosp. Sedinu Duranoviću na pomoći oko prevodenja tekstova s arapskog na bosanski jezik.

² Hadis o selefi-salihu bilježi Buharija od Imrana ibn Husajna, r.a., da je

Vjerovjesnik, a.s., rekao: "Najbolji su u mom ummetu moji savremenici, potom generacija koja slijedi iza njih, a onda generacija iza njih. Doista će poslije vas doći ljudi koji će svjedočiti, a

od njih neće biti traženo da svjedoče; varat će i neće biti od povjerenja; obavezivat će se, a obaveze neće ispunjavati. Kod njih će se pojaviti gojaznost." (El-Buhari, 2008, hadis br. 3650:6)

Ebu Hanifu: 'Koliko ja znam', rekao je Ebu Jusuf, 'Ebu Hanifa je bio izuzetno pobožan, izbjegavao je ono što je zabranjeno. Većinu vremena bio je šutljiv, zaokupljen vlastitim mislima, a odgovarao bi na pitanje samo ako je znao odgovor. Bio je veoma plemenit i pun samopoštovanja, nikad ne tražeći uslugu ni od koga. Kloenio se društva onih koji su privrženi ovom svijetu i prezirao je svjetovnu moć i položaj. Čuvao se ogovaranja, a o ljudima je govorio samo dobro. Bio je čovjek velike učenosti, darežljiv sa svojim znanjem jednako kao i sa vlastitim novcem.' Čuvši ovaj opis, Harun er-Rešid je primijetio: 'Opisao si moral velikog i dobrog čovjeka.'" (Es-Sajmeri, 1985:43)

Razgovor između Ebu Jusufa, čuvenog učenika Ebu Hanife, i poznatog abasijskog halife Haruna er-Rešida potvrđuje činjenicu prema kojoj je muslimanima iz prvih generacija, *selefi-salih*, kojima je pripadao Ebu Hanife, moral bio važniji od položaja, a vrijednost čovjeka mjerila se po plemenitim osobinama koje su ga krasile, a ne po bogatstvu zlata i srebra koje je posjedovao.

U skladu s tadašnjim poimanjem etike, učenost i znanje percipirani su kao karakterne osobine neodvojive od čovjekovog sveukupnog morala. Znanje se nije cijenilo bez pobožnosti, plemenitosti, kreposti i lijepog ponašanja, osobina koje su, nužno, morale krasiti učenjaka. Predanje koje prenosi Ibn Mubarek to lijepo potvrđuje. On kaže: "Kada sam došao u Kufu, pitao sam mještane za najučenijeg čovjeka, pa mi je rečeno: 'Ebu Hanife!' Zatim sam upitao za najvećeg asketu među njima. Odgovoreno mi je: 'To je Ebu Hanife.' Na kraju sam upitao za najpobožnijeg čovjeka u Kufi. Rečeno mi je: 'I to je Ebu Hanife'" (Gavdži, 1993:87)

Najizvrsniji učenjak nužno je trebao biti najveći asketa i pobožnjak jer se nije smatrao učenjakom onaj ko stečeno znanje ne bi pretočio u praksu. Ebu Mukatil kaže: "Pratio sam Ebu Hanifu. Bio sam s njim na putu i kad je bio kod kuće. Nisam primijetio da neko više klanja od njega, niti da se

neko više boji Boga od njega, niti da je neko plemenitiji od njega. A što se tiče fikha, ne znam nikog da mu je blizu u tome." (Gavdži, 1993:85)

Također, 'Ata ibn Džebele kaže: "Ne znam nikoga od uleme da smatra da je neko veći učenjak u fikhu od Ebu Hanife, da je neko plemenitiji od njega, ili da neko više ibadeti i klanja od njega." (Gavdži, 1993:85)

Standardi koji su se primjenjivali u odgoju u prvim generacijama muslimana (selefi-salih) uspostavljeni su Kur'anom i sunnetom, a rezultat kojem se težilo bio je potpuno odgojeni čovjek, *insani-kamil*.

Ebu Hanife je odgajan u takvom duhu, a vijesti o izvrsnosti njegovog morala prenijele su osobe koje su poznavale i pratile njegovo ponašanje u javnosti i privatno.

Čvrsta vjera u Boga – temeljna karakterna crta Ebu Hanife

Izvor Ebu Hanifinog morala bila je čvrsta vjera u Uzvišenog Boga. Svjedočenja članova njegove porodice, učenika i savremenika potvrđuju da se bogobojznost prepoznava u svim njegovim djelima. Jedan od njegovih bliskih saradnika, Bekir ibn Ma'ruf, kaže: "Družio sam se s Ebu Hanifom na putovanjima i mimo toga, često sam noćivao u njegovoj kući, pa malo šta da ima, a da ne znam o njegovom ponašanju. Nisam vidio ikoga da se više trudi od njega! Postio bi danju, a klanjao noću. Bio je dosljedan u pozivanju k Allahu. Ponizan, ustrajan u pokornosti Bogu, detaljan u izučavanju naučnih oblasti kojima se bavio, a jasan u izlaganju zamršenih fikhskih i akaidskih pitanja." (Gavdži, 1993:83)

Iz dubokog poštovanja prema svom učitelju Hammadu, Ebu Hanife je sinu nadio ime Hammad, koji o njemu kaže: "Mnogo godina moj otac proveo je klanjajući sabah s abdestom od jacija-namaza." (Gavdži, 1993:84) U drugom predanju se navodi da je trideset godina provodio noći u ibadetu klanjajući sabah s abdestom od jacije. (Gavdži, 1993:84)

Također, Jezid ibn el-Kumejt kaže: "Prisustvovao sam s Ebu Hanifom jacija-namazu. Džamijski imam Ali ibn el-Hasen je na namazu učio suru Ez-Zilzal. Kada se završila jacija, ljudi su se razišli. Pogledao sam prema Ebu Hanifi i vidio ga zamišljenog kako sjedi i uzdiše." Jezid dalje priča: "Ostavio sam jedan kandil s malo ulja da gori u džamiji, a zatim sam i ja izašao ostavivši Ebu Hanifu samog u polutami džamije. Kada sam sutradan došao na sabah zatekao sam ga kako se drži za bradu i moli: 'O Ti Koji nagrađuješ za trun dobra – dobrom, ne kažnjavaj me za trun zla – lošim i zaštiti me od Vatre. Sačuvaj me od onoga što vodi zlu i uvedi me u prostranstvo Tvoje milosti.' Pogledao sam u kandil, a on sjaji punim sjajem. U čudu sam ga upitao o tome, a on mi reče: "Prikrij što si vidio." Zatim smo klanjali sabah, a on je klanjao s abdestom od jacije." (Gavdži, 1993:89) Ibrahim el-Basri priča da je jedno jutro, dok je bio zajedno s njim na namazu, Ebu Hanife učio ajet: "A Gospodar tvoj motri na ono što radite" (En-Neml, 93), i tako je plakao da mu se cijelo tijelo treslo od jecaja. Za'ide priča da je nakon nekih konsultacija s Ebu Hanifom o nekom važnom pitanju, zajedno s njim klanjao jacija-namaz ('iša') i čekao ga da završi svoju nafilu (dobrovoljni namaz). Međutim, kad je Ebu Hanife klanjajući dobrovoljni namaz za vrijeme učenja Kur'ana došao do ajeta: "Pa nam je Allah milost darovao i od patnje u Vatri nas sačuvao" (Et-Tur, 27), nastavio ga je ponavljati sve do jutra. Drugom prilikom Ebu Hanife proveo je cijelu noć ponavljajući ajet: "Međutim, Smak svijeta im je rok, a Smak svijeta je užasniji i gorči" (El-Kamer, 46). Ponavljajući ovaj ajet, Ebu Hanife je plakao. (Nu'man, 1996:72)

Obdaren znanjem i pronicljivošću vjernika, Ebu Hanife je tragove Božijeg djelovanja i skrivene poruke nalazio u svim životnim situacijama. Mus'ir ibn Kudam kaže: "Jednog dana, dok je hodao ulicom, Imam (Ebu Hanife) je nehotice stao na nogu nekom malom dječaku. Dječak

je uzviknuo: 'Čini se da se ne bojiš Boga!' Čuvši te riječi, Imam se onesvijestio. Mus'ir bin Kudam pridržao ga je da ne padne i brinuo se za njega. Čim se osvijestio, Mus'ir je rekao: 'Zašto te je toliko uznemirila usputna primjedba jednog malog dječaka.' Imam je odgovorio: 'Ko zna, možda je ovo opomena od Nepoznatog!'" (Nu'man, 1996:72)

Ebu Hanife je bio posvećeni i praktični vjernik. Koristio je svaku priliku da se kroz ibadet približi Bogu. Kada je odlazio u Meku na hadž, boravio je kod istog čovjeka koji je kasnije o njemu rekao: "Boravio je kod mene u Meki šest mjeseci. Nisam vidio da se odmara ili spava. Cijelo vrijeme provodio je u ibadetu, klanjanju namaza ili tavafu." (Gavdži, 1993:84) Jahja ibn Adem kazuje da je Ebu Hanife pedeset i pet puta obavio hadž. Naravno, svaki dolazak u Mekku na hadž koristio je kako bi se susreo sa starijim tabiinima koje je duboko cijenio i od kojih je učio. (Gavdži, 1993:84)

Ebu Hanife je bio hafiz i Kur'an je svakodnevno učio. Zabilježeno je da je svaki dan učio oko deset džuzeva, dok bi ostalo vrijeme provodio u naučnim istraživanjima. Kada bi se odmarao od nauke, učio bi cijeli Kur'an za jedan dan. Njegov savremenik Hafs o tome kaže: "Bio sam uz Ebu Hanifu trideset godina. On bi cijeli Kur'an proučio za tri dana i noći. A svaki dan bi dijelio sadaku." (Gavdži, 1993:83) Haridže ibn Mus'ab kazuje: "Četiri čovjeka su učila hatmu na četiri rekata namaza. To su Osman ibn Afan, Temim ed-Dari, Se'id ibn Džubejr i Ebu Hanife." (Es-Sajmeri, 1985:56)

Živeći u skladu s Kur'anom, Ebu Hanife se pažljivo čuvao zabranjenih (haram) i pokuđenih (mekruh) djela. El-Hasen bin Salih prenosi: "Ebu Hanife je bio izuzetno pobožan. Strogo je pazio da ne učini kakvo haram djelo. Napuštao je i dozvoljeno iz straha da ne bi učinio pokuđeno. Nikad ne vidjeh učenjaka da tako strogo pazi na svoju vjeru, ponašanje i znanje za kojim je tragao sve do smrti." (Gavdži, 1993:87)

Plemenitost i velikodušnost Ebu Hanife

Ebu Hanifini privatni poslovi bili su velikih razmjera. Vodio je veliku trgovačku radnju poslujući s povjericima iz raznih gradova. Unatoč opsegu poslova, Ebu Hanife lično se brinuo da kakav nezakonito stečen novac ne uđe u njegovu blagajnu, pa makar mu to uzrokovalo gubitke. Jedne prilike poslao je trgovcu Hafsu ibn Abdurahmanu svilu uz napomenu da upozori kupce da je svila na nekim mjestima oštećena. Hafs je to zaboravio tako da je prodao i robu s greškom bez upozorenja kupcima o tome. Kad je Ebu Hanife saznao za to, ražalostio se zbog prevarenih mušterija i sav novac, u iznosu od 30 000 dirhema, darovao u dobrotvorne svrhe. (Nu'man, 1996:65)

Ebu Hanife je bio bogat čovjek. Volio je nositi lijepa i skupa odijela tako da su se tragovi te Božije blagodati mogli primijetiti na njemu. Jedne prilike neki čovjek koji je izgledao kao siromah došao mu je u posjetu. Kad su gosti bili na odlasku, Ebu Hanife je zamolio tog čovjeka da malo ostane. Nakon što su svi otišli, on je tom čovjeku poklonio sedžadu. Uzevši sedžadu, čovjek je primijetio da je teža nego što bi trebala biti, pa ju je raširio i u njoj pronašao zavežljaj s hiljadu dirhema. Shvativši da mu Ebu Hanife želi pokloniti taj novac, čovjek mu reče da je on bogat te da mu novac nije potreban. "Onda se nemoj tako skromno oblačiti pa da ljudi pomisle da si siromašan", odgovorio mu je Ebu Hanife. (Nu'man, 1996:66)

No, materijalno bogatstvo i veliko znanje nisu ga doveli do oholosti, umišljenosti i uobraženosti. Jedne prilike neko je pred Abdulahom ibn Mubarekom spomenuo Ebu Hanifu, a on reče: "Šta kazati o čovjeku kome su se dunjaluk i njegove ljepote nudili u potpunosti, a on se ni ne osvrnu na njih. Tako mi Allaha, u vezi s dunjalukom, postupao je sasvim suprotno ponašanju većine ljudi. Naime, većina ljudi žudi za dunjalukom, a on bježi od njih. Ebu Hanifi je dunjaluk dolazio nudeći se, a on je bježao od njega." (Gavdži, 1993:87)

U odnosu s ljudima, Ebu Hanife je nastojao svakom dati njegovo pravo, a posebno je bio nježan prema siromasima i nemoćnima. Abdullah ibn ed-Dusi kaže: "Imam Ebu Hanife, Allah mu se smilovao, zamolio je sina Hammada da svaki dan kupi hrane za deset dirhema koju bi on kasnije dijelio svojim siromašnim komšijama." (Gavdži, 1993:95)

U zrelim godinama Ebu Hanife je svakodnevno bio okružen mnogobrojnim učenicima koji su koristili svaku priliku da od njega nešto nauče. Budući da su bili posvećeni nauci i nisu imali vremena da se brinu o ličnim potrebama, Ebu Hanife im je neprestano pomagao. Ebu Israel kaže: "Kad god bi kupio nešto za svoju porodicu, obavezno je kupovao i za svoje poznanike koji su izučavali hadis ili neke druge nauke." (Es-Sajmeri, 1985:59)

Njegov čuveni učenik, kasnije kadija i veliki učenjak, Ebu Jusuf, Allah mu se smilovao, kaže: "Jedne prilike sam rekao Ebu Hanifi: 'Nisam vidio darežljivijeg čovjeka od tebe.' On mi na to reče: 'A šta bi tek rekao da si vidio Hammada (starijeg tabiina i Ebu Hanifinog učitelja)?' Ebu Jusuf završava: 'Ebu Hanife me je opskrbljivao i podupirao deset godina (dok sam učio kod njega), i nisam vidio da iko ima toliko pohvalnih osobina kao on.'" (Gavdži, 1993:95)

Fudajl ibn Ijad kaže: "Ebu Hanife je bio poznat po mnogo dobra, malo govora i plemenitosti prema nauci i učenjacima." (Es-Sajmeri, 1985:61)

Nastojao je da bude na usluzi svim ljudima koji su mu dolazili u grupama da ga pitaju o vjeri.

Unatoč plemenitosti, dubokoj pobožnosti, skrušenosti i velikodušnosti, Ebu Hanife je bio na meti zavidnika koji su o njemu širili izmišljotine i laži. No, on je uvrede strpljivo podnosio ne uzvraćajući na njih. Bekir ibn Ma'ruf kaže: "Rekao sam Ebu Hanifi: 'Ljudi o tebi svašta pričaju, a ti ne pričaš ni o kome?!' Odgovorio je: 'To je Allaha blagodat koju daje onome kome hoće.'" (Gavdži, 1993:98)

Jedne prilike, dok je Ebu Hanife sjedio s učenicima, neki čovjek ljutito

je počeo neumjesno govoriti o njemu. Ebu Hanife nije obraćao pažnju na njega, nastavljajući s predavanjem. Svojim učenicima također je rekao da ne obraćaju pažnju na tog čovjeka. Kad je nakon predavanja krenuo kući, čovjek ga je pratio i nastavio napadati. Stigavši do svoje kuće, Ebu Hanife se okrenuo čovjeku i rekao mu: "Brate, stigli smo do mog kućnog praga. Ako mi imaš još nešto reći, onda to učini sada, jer ću uskoro ući u kuću, a tebi se možda više neće pružiti prilika." (Nu'man, 1996:68)

Jeziđ ibn el-Kumejt kaže: "Neki čovjek je glasno vrijeđao Ebu Hanifu i proklinjao ga govoreći mu: 'Ne-vjerniče! Otpadniče!' Ebu Hanife mu reče: 'Allah ti oprostio. On zna o meni drukčije od toga što ti govoriš.'" (Gavđi, 1993:100)

Neko je rekao Sufjanu es-Sevriju kako nikada nije čuo Ebu Hanifu da nekoga ogovara. Sufjan je odgovorio: "Ebu Hanife je suviše pametan da bi na takav način upropastio svoja dobra djela." (Nu'man, 1996:71) Ishak ibn Ebu Israil kaže: "Neki ljudi su spomenuli Ebu Hanifu pred Sufjanom ibn Ujejom govoreći loše o njemu, pa im Sufjan reče: "Prestanite! Ebu Hanife je najviše od svih ljudi klanjao namaz, bio je najpovjerljiviji među ljudima i najvelikodušniji od njih." (Ez-Zehebi, 1419:17)

Lijep odnos Ebu Hanife prema majci

Ebu Hanife je poštovao svoje roditelje i bio im poslušan. Njegov otac je umro dok je Ebu Hanife

bio mlad, a prema nekim predanjima, majka ga je nadživjela. On je svakodnevno učio dove za svoje roditelje, a svakog mjeseca je za njih dijelio dvadeset zlatnika s adake. Budući da mu je majka dugo živjela, prema njoj je Ebu Hanife iskazivao posebnu nježnost, nastojeći joj udovoljiti i u najsitnijim detaljima te sačuvati je od briga. Mada je u svoje vrijeme bio najpoznatiji učenjak u Kufi i šire, Ebu Hanifina majka je po određenim vjerskim pitanjima više cijenila mišljenje kufanskih pripovjedača³ nego njegovo. Jedne prilike kada je imala neku dilemu oko sukrvice, majka ga je poslala poznatom kufanskom pripovjedaču Amru ibn Zerru da ga upita o tome. Kada ga je upoznao s razlogom svoje posjete, Amr, koji nije znao odgovor na pitanje, reče: "O Ebu Hanife, ti meni reci odgovor na to pitanje, pa ću ga ja tebi ponoviti, a zatim moj odgovor prenesi svojoj majci." (Gavđi, 1993:102)

Jahja ibn Abdulhamid kaže: "Kada je odbio pokoriti se vlastima, nepravedni namjesnik naredio je da Ebu Hanifu svakodnevno bičuju dok ne promijeni mišljenje. Svakog dana on je iz zatvora izlazio nakon pretrpljene kazne. Jedne prilike dok su ga bičevali udarili su ga po licu, od čega je ostao krvav trag. Izlazeći iz zatvora, on se rasplakao. Neko mu je to spomenuo, a on reče: "Znao sam da će, kad vidi trag od bičevanja, moja majka zaplakati, a meni ništa teže ne pada od tuge moje majke." (Nu'man, 1996:70)

Kao i svaka majka, i Ebu Hanifina se brinula za njega. Hasan prenosi: "Čuo sam Ebu Hanifu da kaže: 'Dok su me bičevali, ništa mi nije bilo teže od tuge moje majke koja mi je, kad me je vidjela krvavog, majčinski brižno rekla: "O Nu'mane, znanje koje si sticao dovelo te je do ovoga. Bolje bi ti bilo da bježiš od njega.'" Rekao sam joj tješeci je: "Izučavao sam znanje radi Allaha i nadam se da me on neće kazniti, a ne radi ljudi koji me evo zbog njega kažnjavaju.'" (Es-Sajmeri, 1985:63)

Zaključak

U ovom radu, u sažetom obliku, predstavljene su karakterne crte Ebu Hanife: pobožnost, plemenitost, velikodušnost, strpljivost, nježnost prema majci i dr. Moral Ebu Hanife, duboko ukorijenjen u porukama Kur'ana i časnog sunneta Allahovog Poslanika, a.s., trajna je inspiracija islamskim učenicima njegovog, ali i našeg vremena. Kada je umro Ebu Hanife, njegov savremenik i učitelj, Šu'be, prvak među učenicima Basure, tada je rekao: "Kufa je utonula u tamu." Mi Bošnjaci, u srcu Evrope, svjedoci smo da svjetlo znanja i plemenitosti Ebu Hanife, poput onog kandilja u džamiji čiji se sjaj tokom noći čudesno povećavao dok je on klanjao, i danas, 1293. godine nakon njegove smrti, i dalje snažno sja.

³ *Kāss* – pripovjedač. Osoba koja u džamiji ili na nekom drugom mjestu javno priča priče i prepričava historijske događaje. (Muftić, 2004:1203)

Literatura

Buhari (el-), Muhammed b. Ismail (2008). *Sabihu-l-Buhari: Buharijeva zbirka hadisa*. Sarajevo: Visoki saudijski komitet za pomoć Bosni i Hercegovini.
Ebu Zehre, Imam Muhammed (1947). *Ebu Hanife – Hajatuhu ve 'asruhu, arauhu ve fikhubu*. Kairo: Dar el-fikr el-'arebi.

Gavđi, Vehbi Sulejman (1993). *Ebu Hanife en-Nu'man – Imam el-eimme el-fukaha'*. Damask-Bejrut: Dar el-Kalem.
Muftić, Teufik (2004). *Arapsko-bosanski rječnik*. Sarajevo: El-Kalem.
Nu'man, Shibli (1996). *Abu Hanifa – život i djelo*. Prijevod Lamija Kulenović. Zagreb: Tugra.

Sajmeri (es-), el-Fekih el-Kadi ebu Abdullah Husejn ibn Ali (1985). *Abbar Ebi Hanife ve ashabibi*. Bejrut: 'Alem el-kutub.
Zehebi (ez-), imam hafiz Ebu Abdullah Muhammed ibn Ahmed ibn Osman (1419). *Menakib el-imam Ebi Hanife ve sabibejhi Ebi Jusuf ve Muhammed ibn el-Hasen*. Bejrut.

ملخص

إلڤير دورانوفيتش

معهد التراث الإسلامي عند البشانقة

أخلاق أبي حنيفة

أبو حنيفة عالم إسلامي بارز، مؤسس المذهب الحنفي ومدرسة التقليد التي يتبعها البوشناق وينمونها على مر القرون. كان معروفًا بالنضج الذهني، وتزيينه سمات خلقية رفيعة. يعرض الكاتب في هذه الورقة شخصية أبو حنيفة من خلال روايات عن تقواه وخشوعه، ومعاملته النبيلة للناس، ونصرته للحق أمام السلطان، وبره بوالديه، وخاصة بأمه. يُعدّ أبو حنيفة من السلف الصالح، السلف الصالح الذين لم يكونوا يُقدرون العلم إلا بالتقوى والنبيل والفضيلة وحسن الخلق، وهي صفات لا بد للعالم أن يتزين بها. يمكن القول إن تفوقه الفكري الخارق قد أُثري بالتميز الخُلقي، الذي نعتقد أنه أثر إلى حد كبير في تقبل المسلمين لأراء أبي حنيفة في جميع أنحاء العالم.

الكلمات الرئيسية: أبو حنيفة، الأدب، السلف الصالح، الأخلاق.

Summary

ETHICAL PROFILE OF ABU HANĪFAH

Elvir Duranović

Abu Hanīfah, Islamic scholar of supreme excellence, founder of hanefi mazhab, a school of interpretative tradition embraced and cherished by Bosniaks as well for centuries, was not only a brilliant mind but was also endowed with superb ethical qualities. The author in this article discusses the characteristic traits of Abu Hanīfah on the bases of tradition which relates to his piety, kindness toward other people, his resistance to worldly rulers and politics, and his deep respect towards his parents, especially his mother. Abu Hanīfah was a follower of *selefi-salih*, good forbearers who valued no knowledge devoid of piety, honesty, truthfulness and good conduct, those who believed that these virtues were essential for a person to be regarded as a scholar. His, we may say, legendary intellectual supremacy went hand in hand with his moral excellence and that, we believe, was the main reason behind the fact that his teachings were accepted and followed by the vast majority of Muslims throughout the world.

Keywords: Abu Hanīfah, ethics, selefi-salih, akhlaq